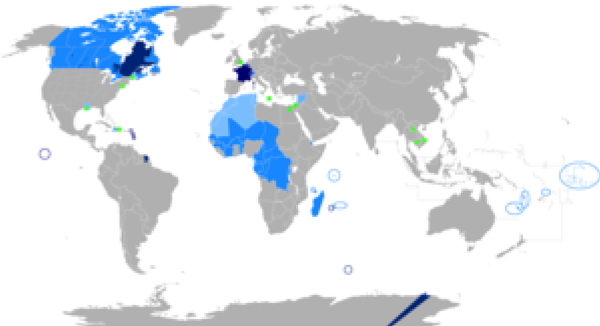
WIKIPEDIA

Lang franse

Depi Wikipedya, ansiklopedi lib

Lang franse se yon lang ki vin tounen ansanm ak kreyòl lang ofisyèl Ayiti depi lane 1987. Se lang natif-natal tout moun ki fèt e ki elve nan Frans (Ewòp), Kanada (Amerik dinò), Giyàn franse (Amerik disid) ak lan kèk peyi Afrik.

Lang franse sou Latè

Lang franse se yon lang womàn. Lang kreyòl ayisyen genyen anpil mo ladann ak sentaks ki soti nan lang franse; gen anpil mo anndan li tou ki soti Afrik.

Afrik ki pale franse

Kontni

Istwa

Istwa ewopeyen

Lang franse a se yon lang womàn. Sa vle di, se youn nan lang modèn ki soti nan laten. Moun ki etidye lang yo konn divize istwa lang nan de pati. Premyèman, gen istwa ekstèn oswa chanjman politik, sosyal, teknolojik, ou etnik yo ki te gen yon efè sou lang nan. Dèzyemman, gen istwa entèn oswa chanjman fonolojik e gramatik yo ki te rive nan lang nan pou kont li. Avan Jil Seza te konki peyi a ki rele Frans jodi a, gen moun ki te konn pale lang kelt ki la. Women rele moun yo « Gol yo » (*Galli* nan latèn) e peyi a te rele

Gol (*Gallia* nan latèn). Lang kelt moun sa yo te pale te gen enfliyans sou latèn ki te pale nan Gol e li bay kek mo ak eksprsyon ki te antre nan franse ansyen an ki te develope. Se poutèt sa gen kek mo franse ki gen origin jèmanik, ki pa soti nan latèn an. Pa egzanp: *boue* « labou », *mouton* « mouton », *changer* « chanje » e lot ankò. Apre twazyèm syèk la, yon sèri de trib jèmanik te vin envayi Ewop oksidantal e gen kek nan trib sa yo ki te vin rete nan Gol, oswa Frans. Youn nan trib sa yo ki enpòtan pou listwa franse se trib la ki rele Frank yo. Yo te tèlman enpòtan, se nan non trib sa yo te jwenn non peyi a (Francia/France/Lafrans) ak lang nan (français/franse). E trib gèmanik sa yo te kontribye mo pou lang franse, tou: *garçon* « gason », *blanc/blanche* « blan », *haïr* « rayi », e lot ankò. Pi ta nan moyen aj la, lang franse a te reswa yon pakèt mo nan men lot lang tankou nòman, nèlande, alman ba, e angle, tou. Yon powèt italyen ki rele Dante mete lang woman ki te egziste nan epok li nan twa gwoup konsa: *nam alii oc, alii si, alii vero dicunt oil*. Sa vle di: Gen moun ki di *oc*, moun ki di *si*, e moun ki di *oil*. Konsa li klasifye lang ok (nan Lafrans disid), lang si (nan Itali, Espay e Pòtigal) ak lang oil (nan lot pati Lafrans). Li klasifye lang sa you selon fason you te geyen pou di « wi ». Franse modèn se lang oil ki te vin ofisyel. Se mo *oil* la ki te vin *oui* « wi » nan franse modèn. Avan ane 1300, sètèn lingis rele tout lang oil ansanm ansyen franse. Premye teks ki te ekri nan ansyen franse se Sèman Strasboug la (*Le Serment de Strasbourg*) ki te ekri ane 842. Poutan, avan ane 1539 yo te toujou konn sèvi ak laten pou bagay ofisyel tankou gouvènman an ak tribinal la. Apre ane sa a, wa Fransis I te fè *L'ordonnace de Villers-Cotterêts* (lòdonans vile-koterè) ki pwoklame se franse ki pral lang ofisyèl nan peyi a. Lè franse a pedi deklinezon ki te geyen nan laten vilgè e apre yo fin chwazi youn dyalek pou l dyalek ofisyèl, lingis yo rele l mwayen franse. Ann ane 1550, Louis Maigret te ekri premye gramè franse a. Ann ane 1634 Cardinal Richelieu te kreye Académie française a. Yo gen pou objèktif presève lang franse e kembe l nèt. Pati nan sètyèm syèk rive nan diznèvyèm syèk, akozde Syèk de limyè yo (*Siècle des Lumières*) ansam avèk lefètke Lafrans te vin yon pisans enpòtan, sa fè ke franse a vin yon *lingua franca*. Sa vle di li vin yon lang moun itilize pou yo kominike si yo pa soti menm peyi a. Wa Risi yo te konn li ak pale franse. Anpil moun nan lakou wayal pou Katerin II, rey ris te konn pale sèlman franse. Yo te we ris tankou yon lang pou moun pov. Pati nan disètyèm syèk rive nan diznèvyèm syèk, tou, Lafrans te fe anpil kolonizasyon. Se poutèt sa jodi a, gen plizye peyi ki pale franse e gen plizye dyalek. Gen kek moun ki soti Lafrans pou yo al nan Kanada tabli koloni Nouvou Lafrans (*Nouvelle-France*). Jodi a menm gen kote nan Kanada kote yo pale franse, notaman provens Kebèk. Plizyè peyi ann Afrik ak plizyè zil tou, gen yon popilasyon ki pale franse pou premye oswa dèzyèm lang. Jodi a, gen hinghang sou kesyon de presèvasyon de franse e lenfliyans anglè, patikilèman nan domèn biznis, syans e kilti popilè. Menm jan ak *Académie française* a nan Lafrans, gen *Office québécois de la langue française* a nan Kebèk ki gen pou objektif prezevasyon lang nan. Yo menm, yo konsène avèk franse kebèkwa.

Istwa ayisyen

Nan lane 1697, Franse yo ki tap viv Ayiti depi 1629, vin okipe ofisyèlman pati wès Sen Domeng. Se apre Franse vin pran Sen Domeng e vin genyen tout kondisyon yo pou yon kreyòl parèt: Franse yo kòmanse komès esklav e vin genyen nesesite pou kolon yo kominike avèk esklav yo. Trete: lang kreyòl ayisyen

Premye tèks

Sèman Estrasbou (*Sacramenta Argentariae*) 842.

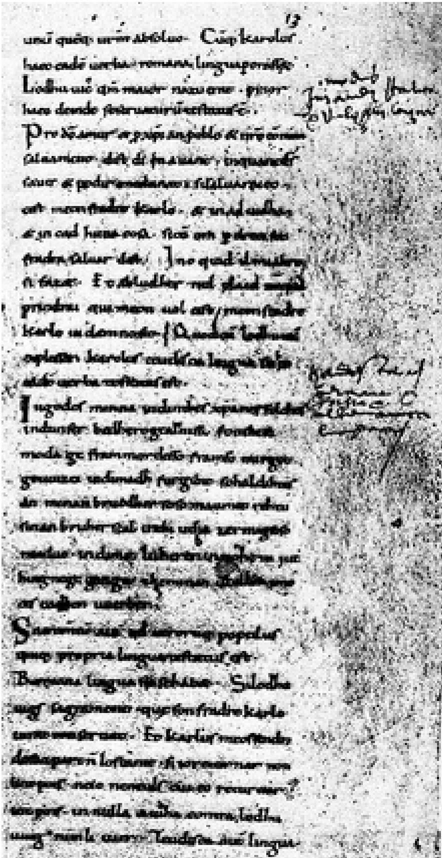
Òtograf

Edikasyon

Literati

Alfabè

26 lèt.

Kèk mo nan sèman Estrasbou

Tri primaire								-	–	—	,	;	:	!	?	.	…		’			"			(	)	[	]	{	}	§	¶
Tri secondaire																																
Tri tertiaire		_	´	`	ˆ	˜	¨										. . .	…	'	‘	’	"	«	»								

Suite de la table :

Tri primaire	@	*	/	\	&	#	%	°	+	±	÷	×	<	=	>	|	$	£	€	**0**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**
Tri secondaire																													
Tri tertiaire																													

Suite de la table :

Tri primaire	**a**						*a e*		**b**		**c**				**d**		**e**										**f**		**g**	
Tri secondaire	a		à		â		**æ**				**c**		ç				e		é		è		ê		ë					
Tri tertiaire	a	A	à	À	â	Â	æ	Æ	b	B	c	C	ç	Ç	d	D	e	E	é	É	è	È	ê	Ê	ë	Ë	f	F	g	G

Suite de la table :

Tri primaire	**h**		**i**						**j**		**k**		**l**		**m**		**n**				**o**				*o e*		**p**		**q**		**r**	
Tri secondaire			i		î		ï										n		ñ		o		ô		**œ**							
Tri tertiaire	h	H	i	I	î	Î	ï	Ï	j	J	k	K	l	L	m	M	n	N	ñ	Ñ	o	O	ô	Ô	œ	Œ	p	P	q	Q	r	R

Suite de la table :

Tri primaire	**s**		**t**		**u**								**v**		**w**		**x**		**y**				**z**	
Tri secondaire					u		ù		û		ü								y		ÿ			
Tri tertiaire	s	S	t	T	u	U	ù	Ù	û	Û	ü	Ü	v	V	v	W	x	X	y	Y	ÿ	Ÿ	z	Z

Konsòn yo

20 konsòn

bcdfghjklmnpqrstvwxz

Vwayèl yo

6 aeiouy

Dyakritik yo

Ofisyèl

Lòt òtograf

Lis Swadesh

Trete

Rekipere depi « https://ht.wikipedia.org/w/index.php?title=Lang_franse&oldid=732718 »

Paj sa edite a 16:07, 8 septanm 2019.